

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ

Збірник наукових праць

Випуск 17

Засновано у 2015 році

Рівне – 2023

УДК 37 : 005.591.61 -66
ББК 74.200

Інноватика у вихованні: зб. наук. пр. Вип. 17. / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт.ун-т; упоряд.:О. Б. Петренко; ред. кол.: О. Б. Петренко, Н. Б. Грицай, Т. С. Ціпан та ін. Рівне: РДГУ, 2023. 383 с.

До збірника увійшли наукові праці з теорії і методики освіти та виховання. У наукових розвідках представлено різновекторність сучасних підходів до змісту, форм і технологій освітнього процесу, починаючи від дошкілля і завершуючи вищою школою.

Редакційна колегія

Головний редактор: **Петренко Оксана Борисівна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Заступник головного редактора: **Грицай Наталя Богданівна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри природничих наук з методиками навчання Рівненського державного гуманітарного університету;

Відповідальний секретар: **Ціпан Тетяна Степанівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редакційної ради:

Сухомлинська О. В., доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, головний науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

Павелків Р. В., доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Федяєва В. Л., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені проф. С. Петухова Херсонського державного університету.

Члени редколегії:

Androszczuk Irena (Андрощук І. М.), доктор габілітований, професор, професор кафедри Педагогіки праці та андрагогіки Академії педагогіки спеціальної імені Марії Гжегожевської у Варшаві (Республіка Польща);

Безкоровайна О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри міжкультурної комунікації, теорії, історії та методики викладання зарубіжної літератури Рівненського державного гуманітарного університету;

Вихрущ А. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Тернопільського національного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського;

Дичківська І. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету;

Кобилянський О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри безпеки життєдіяльності Вінницького національного технічного університету;

Ковальчук О. С., доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник Національного університету харчових технологій;

Кравченко О. О., доктор педагогічних наук, професор, декан факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Мельничук І. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін Тернопільського державного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського;

Павелків К. М., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету;

Пелех Ю. В., доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, завідувач кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи Рівненського державного гуманітарного університету;

Pobirchenko Natalia (Побірченко Н. С.), доктор габілітований, професор, професор надзвичайний на факультеті суспільних та гуманітарних наук Державного вищого навчального закладу імені Вітелона в Легніці (Республіка Польща);

Пустовіт Г. П., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри методики викладання і змісту освіти Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти;

Савчук Б. П., доктор історичних наук, професор, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту ім. Б. Ступарика Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника;

Sieradzka-Baziur Bożena (Сєрадзька-Базюр Б.), доктор габілітований, професор, проректор з наукової роботи і освітніх програм, Академія «Гнґатіанум» у м. Кракові (Республіка Польща);

Сойчук Р. Л., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

SirojC Zdzislaw (Сіройц Здзіслав), доктор габілітований соціальних наук в галузі педагогіка, професор, професор кафедри педагогіки Інституту педагогіки і психології Вищої школи менеджменту у Варшаві (Республіка Польща);

Баліка Л. М., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Skubisz Jolanta (Скубіш Йоланта), кандидат соціальних наук в галузі педагогіки, ад'юнкт відділу педагогіки і психології Академії гуманітарно-економічної в м. Лодзь, член групи соціальної педагогіки в Комітеті педагогічних наук Польської академії наук у Варшаві (Республіка Польща);

Остапчук Н. О., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та методики викладання інформатики Рівненського державного гуманітарного університету;

Петренко С. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційних технологій та моделювання Рівненського державного гуманітарного університету;

Шадюк О. І., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету.

Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 21161-10961Р.

Наказом Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. збірник наукових праць РДГУ «Інноватика у вихованні» включений до Переліку наукових фахових видань України у категорію «Б» у галузі педагогічних наук (спеціальності – 011, 014, 015).

Фаховий збірник наукових праць РДГУ «Інноватика у вихованні» індексується міжнародною наукометричною базою даних Index Copernicus International:
<https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=48435>

Упорядники: проф. Петренко О. Б., доц. Ціпан Т. С., доц. Баліка Л. М., Бабяр А. А.

Науково-бібліографічне редагування: наукова бібліотека РДГУ.

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол № 6 від 25 травня 2023 р.)

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2023

ЗМІСТ

Rudenko W., Rudenko N. Problem w badaniach pedagogicznych – analiza metodologiczna.....	7
Виткалов С. Особливості комунікативної взаємодії диригента та учасників оркестрового колективу.....	18
Дичківська І. Використання зарубіжних інноваційних практик у побудові простору шкільного приміщення початкової школи України.....	27
Коляда Н. Педагогічна біографіка як предмет наукових досліджень: поняттєво-термінологічні аспекти.....	38
Лодатко Є. Майбутньому вчителю початкової школи про виховний потенціал навчання математики.....	48
Mikhno O. Foreign biographical dictionaries of educators: creation concepts and content features.....	68
Mykhalchuk N., Ivashkevych E., Kvasnetska N., Gron L. Innovative ways of solving a problem of using mnemonics strategies to improve primary stage pupils' EFL vocabulary learning.....	79
Петренко О., Баліка Л., Бричок С., Гудовсек О. Роль дисципліни «Технологія та організація наукових досліджень в освіті» у підготовці майбутніх магістрів початкової освіти.....	91
Потапчук Т. Особливості професійної діяльності майбутнього диригента оркестрового колективу.....	103
Романюк С., Мафтин Л. Національно-патріотичне виховання в умовах викликів сучасності.....	112
Руденко Н., Руденко В. Статеві відмінності психологічної сепарації у старших підлітків.....	122
Шарата Н. Виховна робота у Миколаївському національному аграрному університеті під час війни.....	132
Баліка Л., Філоненко Р. Створення сучасного освітнього простору у закладах загальної середньої освіти на основі педагогіки Реджо Емілія.....	141
Бісовецька Л., Верхова І. Виховний потенціал волонтерської діяльності ліцеестів.....	152
Боровець О. Облаштування безбар'єрного простору класної кімнати початкової школи України в умовах інклюзивного навчання.....	162
Вашак О., Манжелій Н., Фазан Т. Використання інформаційно-комунікаційних технологій як засобу національного виховання дітей дошкільного віку.....	172

Ветрова І., Потапчук С., Верьовкіна О. Проблема формування вміння планувати урок англійської мови.....	183
Горобець І. Інформаційно-комунікаційна компетентність керівника закладу вищої освіти.....	195
Губіна А., Мартинюк А., Герасимчук Г. Технологія перевернутого навчання у практиці вивчення іноземної мови у технічному ЗВО.....	202
Kishchenko N., Dunaievska O. Methodology of teaching emotionally colored metaphors in song discourse.....	211
Максимчук Т., Пантелєєв В. Предметно-мовно інтегроване навчання (CLIL) на заняттях біології і екології як метод підвищення мотивації до вивчення іноземної мови.....	217
Мороз Л., Ковалюк В., Масло І. Використання мобільних додатків у процесі вивчення англійської мови.....	224
Павелків О. Навчальна дисципліна «Інноваційні підходи до навчання математики» у структурі підготовки магістрів спеціальності 014 Середня освіта (Математика).....	231
Перішко І., Білоус Т., Верьовкіна О. Особливості навчання говорінню англійською мовою у закладах вищої освіти.....	241
Пилипюк Л. Студентоцентроване навчання на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням.....	248
Романюк С., Трофімчук В. Процес організації заняття іноземної мови у закладах вищої освіти методом навчальних станцій.....	255
Синіцька Н. Особливості використання інтерактивних методів в процесі навчання математики.....	263
Сілков В., Сілкова Е. Застосування ігрових технологій у процесі вивчення нумерації чисел першого десятка під час дистанційного навчання.....	271
Стельмашук Ж. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів початкових класів до вирішення педагогічних ситуацій та задач в освітньому процесі НУШ.....	280
Стрижаков А. Організаційні впливи та соціалізація.....	288
Сухомлинська Л. Лист як форма звертання до читача в педагогічних працях В. Сухомлинського.....	297
Ткаченко В., Комар І. Роль трансференції у вивченні граматики англійської мови.....	305
Ціпан Т. Технології виховання в НУШ: музейна педагогіка.....	312
Шалівська Ю. Дефініція і сутнісне наповнення поняття «формування комунікативної культури майбутнього фахівця» у різних галузях і спеціальностях.....	322

Шурин О., Симонович Н. Теоретико-методичні основи педагогічної творчості в професійній підготовці майбутніх педагогів.....	334

Доробки молодих науковців

Голя Г. Досвід Луцького педагогічного училища у підготовці вчителів Волині (1944-1952).....	341

Коняхін Ю. Міжнародна академічна мобільність в закладах фахової передвищої освіти.....	349

Мельникович Г. Роль дитячої української художньої літератури у вихованні духовності здобувачів освіти старшого підліткового віку.....	357

Шамсутдинова М.-С. Аксіологічна парадигма підготовки майбутніх фахівців з іноземної мови.....	368

Боровець Олена

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0002-0722-3317
e-mail: olena_borovets@ukr.net

ОБЛАШТУВАННЯ БЕЗБАР'ЄРНОГО ПРОСТОРУ КЛАСНОЇ КІМНАТИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. У статті актуалізується проблема облаштування безбар'єрного простору класної кімнати початкової школи України в умовах інклюзивного навчання. Авторка доводить, що нині в Україні важливою умовою організації інклюзивного навчання є планування та облаштування безбар'єрного простору закладу загальної середньої освіти загалом та класної кімнати зокрема, де всі без виключення здобувачі освіти не матимуть перешкод для оволодіння знаннями, уміннями, компетентностями, де враховуватимуться індивідуальні можливості та особливості кожного учня/учениці. Акцентовано увагу на тому, що бар'єри в освітньому просторі можуть бути фізичними, соціальними, психологічними. Визначаються такі види безбар'єрності: фізична, інформаційна, цифрова, суспільна та громадянська, економічна, освітня. Освітня безбар'єрність передбачає наявність рівних можливостей та вільного доступу громадян до освітніх послуг упродовж життя.

Авторкою схарактеризовано низку аспектів безбар'єрності, на які варто звернути увагу під час проектування та оснащення класної кімнати сучасної початкової школи з урахуванням принципів універсального дизайну та вимог Концепції НУШ, зокрема безперешкодність доступу до обладнання та меблів для всіх учасників освітнього процесу, врахування санітарно-гігієнічних норм і правил, достатність розмірів і простору тощо.

Зроблено висновки, що облаштування безбар'єрного простору класної кімнати початкової школи є однією з найважливіших умов реалізації принципів інклюзивного навчання, що передбачає забезпечення рівних можливостей та вільного доступу до освіти всім здобувачам, зокрема і дітям з ООП. Організація безбар'єрного освітнього середовища базується на нормативних документах, вимагає координації дій та об'єднання зусиль фахівців на національному, регіональному, локальному рівнях, в межах закладу освіти, класу.

Ключові слова: освітній простір, простір класної кімнати, початкова школа України, безбар'єрність, універсальний дизайн, діти з особливими освітніми потребами, інклюзивне навчання.

Постановка проблеми. Утвердження гуманістичної парадигми в системі освіти України у XXI ст. зумовлює переосмислення та зміну підходів до включення в суспільне життя і навчання дітей з особливими потребами. Гарантування державою права на освіту за місцем проживання усім громадянам, реалізація Концепції Нової української школи активізували процеси організації інклюзивних класів у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО). В умовах інклюзивного навчання всі здобувачі освіти не лише оволодівають необхідними знаннями, вміннями, компетентностями в межах індивідуальних можливостей, але й соціалізуються, набувають навичок соціальної взаємодії, спілкування з ровесниками та дорослими. Тому інклюзивна освіта нині має незаперечні переваги і, як свідчить досвід багатьох зарубіжних освітніх систем, є перспективною та відповідає цінностям гуманізму і рівності прав усіх громадян. Однак упровадження інклюзивної освіти вимагає змін в організації освітнього процесу і середовища з урахуванням індивідуальних особливостей школярів, адаптацію інструментарію, приміщень, методів та форм навчання, забезпечення умов для корекційно-розвиткової роботи. Повноцінне включення учнів з особливими освітніми потребами (ООП) в освітній процес закладів загальної середньої освіти потребує ретельного планування, проектування, облаштування простору закладу освіти загалом та класної кімнати зокрема. Однією з ключових вимог до створення освітнього простору сучасної школи є його безбар'єрність, що містить комплекс характеристик, серед яких комфортність, відсутність будь-яких обмежень, рівність можливостей для всіх учасників освітнього процесу. Нині проблема організації безбар'єрного освітнього простору потребує ретельного вивчення та нагального вирішення.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. В умовах реформування системи освіти в Україні відбулося усвідомлення значущості проблеми організації безбар'єрного освітнього простору, що зумовило розробку та прийняття низки законодавчих актів, значно активізувало відповідні дослідження в галузі педагогічної науки та практики. Так, 03 грудня 2020 року Президент України підписав указ № 533/2020 «Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні», в якому визначено необхідність створення рівних можливостей для всіх груп громадян під час здобуття освіти, професійної діяльності, суспільного життя (Зеленський, 2020). Важливим кроком до вирішення досліджуваної проблеми вважаємо прийняття Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року, схваленої Кабінетом Міністрів України 14 квітня 2021 р., що визначає сутність та значення основних понять проблеми безбар'єрності, вказує на нові стандарти доступності та інтеграції людей з особливими потребами в суспільне життя (Кабінет Міністрів України, 2021). Серед проєктів Нового Освітнього Простору (НОП), які підтримуються Міністерством освіти і науки України та Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, – інформаційний збірник «Безбар'єрність», в якому представлено рекомендації щодо створення безбар'єрного освітнього простору в умовах інклюзивного навчання (Нечепорчук, 2019).

Вивчення наукової літератури з проблеми дослідження свідчить, що питання безбар'єрності в суспільстві та системі освіти є предметом вивчення не лише в педагогічній науці, але й у філософії, психології, соціології та інших науках. Проблеми організації, облаштування безбар'єрного освітнього середовища розглядаються в працях Р. Вайноли, Н. Карапузової, А. Колупасової, Г. Лещук, А. Нечепорчука, В. Помагайби, О. Таранченко, З. Удич, А. Цимбалару та інших.

Мета статті – схарактеризувати особливості облаштування безбар'єрного простору класної кімнати початкової школи України в умовах інклюзивного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з міжнародними та вітчизняними нормативними документами (Всесвітня Декларація прав людини (1948 р.), Конвенція про права дитини (1989 р.), Всесвітня декларація «Освіта для всіх» (1990 р.), Саламанська декларація (1994 р.), Концепція розвитку інклюзивної освіти (2010 р.), Закон України «Про освіту» (2017 р.), Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.) та ін.) кожна людина має рівні права: право бути рівноправним членом суспільства, право на освіту, право на користування системою державних послуг, право на працю тощо. Проте в Україні громадяни часто стикаються з певними перешкодами, які не дають змоги повною мірою скористатися визначеними правами. Найчастіше це стосується людей з особливими потребами, з інвалідністю. У контексті нашого дослідження привертає увагу проблема виникнення різноманітних бар'єрів та труднощів під час реалізації права на освіту дітей з особливими освітніми потребами. Часто обмежений доступ для реалізації права на навчання за місцем проживання пов'язаний з відсутністю відповідних умов. Тому виникає потреба планування, організації та облаштування безбар'єрного середовища, в якому всі без винятку здобувачі освіти не матимуть перешкод для оволодіння знаннями, уміннями, компетентностями, де враховуватимуться індивідуальні можливості та особливості кожного учня/учениці. Г. Лещук зазначає, що в Україні зараз розпочався процес «утвердження безбар'єрності як філософського та соціального концепту», зауважуючи, що цей процес непростий і досить тривалий. До прикладу, «у США цей процес зайняв майже 30 років» (Главацька, Горішна, Слозанська та інші, 2022, с. 9). Тому варто максимально вивчати та використовувати вже напрацьований світовий досвід побудови безбар'єрного простору (досвід європейських держав, США, Канади, Японії), враховуючи українські реалії та перспективи.

Єдиного визначення терміну «безбар'єрність» нині не існує. Часто як синонімічні використовуються поняття «безбар'єрність», «доступність», «універсальний дизайн», «безперешкодний доступ» та інші. У Національній стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні безбар'єрність трактується як «загальний підхід до розробки та впровадження державної політики для забезпечення вільного та безперешкодного доступу всіх груп населення до різних сфер суспільної життєдіяльності», а безбар'єрним середовищем визнається «простір необмежених можливостей, в якому відсутні дискримінація, соціальні упередження та стереотипи, враховуються інтереси та потреби кожного громадянина» (Кабінет Міністрів України, 2021).

Безбар'єрне середовище розглядається як «комплекс заходів для забезпечення доступності та створення рівних можливостей для осіб з особливостями психофізичного розвитку в усіх сферах життя суспільства» (Вайнола, 2018, с. 105).

Досліджуючи безбар'єрність освітнього простору, варто акцентувати увагу на багатьох аспектах цієї проблеми. Зокрема на тому, що перешкоди та труднощі можуть бути не лише фізичними, але й соціальними та психологічними.

Фізичні бар'єри пов'язані із певними труднощами в пересуванні дітей з ООП, в можливостях сприймати інформацію через відповідні джерела та канали, архітектурні бар'єри тощо.

Соціальні бар'єри найчастіше пов'язані з упередженим ставленням, булінгом, неприйняттям дітей з інвалідністю ровесниками.

Психологічні бар'єри зумовлюються емоційним станом дитини з ООП, заниженою самооцінкою, відчуттями самотності, ізоляваності.

У Національній стратегії визначаються основні види безбар'єрності: фізична, інформаційна, цифрова, суспільна та громадянська, економічна, освітня.

Освітня безбар'єрність передбачає наявність рівних можливостей та вільного доступу громадян до освітніх послуг упродовж життя (Кабінет Міністрів України, 2021).

Реалізація права дитини на освіту здійснюється в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти. Важливо усвідомити, що навчання дітей з ООП спрямовується не на підлаштування їх під умови закладу, а на адаптацію освітнього та соціального середовища до особливостей конкретної дитини. Саме тому важливим завданням загальнодержавного, муніципального, шкільного рівнів є облаштування безбар'єрного простору ЗЗСО, а особливо – класної кімнати, де здобувач освіти перебуває значну частину свого часу.

У системі інклюзивного навчання організація безбар'єрного простору класної кімнати потребує особливої уваги та зусиль, оскільки, на думку З. Удич, «спеціально облаштоване фізичне середовище, підібрані предмети та матеріали, застосовувані ресурси та методика можуть гарантувати ефективність спільного навчання учнів з інвалідністю та з типовим розвитком» (Удич, 2018, с. 87). Облаштування сучасного простору класної кімнати початкової школи вимагає глибокого усвідомлення та врахування основних його функцій: світоглядної, розвивальної, орієнтувальної, мотиваційної, іміджевої, здоров'язберігальної, організаційної, комунікативної, рекреаційної (Удич, 2018).

Проектуючи та облаштовуючи простір класної кімнати сучасної початкової школи, необхідно брати за основу санітарно-гігієнічні норми і правила, принципи архітектурної доступності та універсального дизайну, рекомендації з організації освітнього простору закладу освіти. Потрібно попередньо вивчити та врахувати індивідуальні фізичні можливості всіх здобувачів освіти та їх особливості переміщення, сприймання інформації; змодельовати різноманітні види навчально-пізнавальної діяльності в урочний та позаурочний час, враховуючи фізичну, психологічну їх доступність для учнів класу; подбати про

елементи, які забезпечуватимуть комфортність, відчуття безпеки та захищеності, створення емоційно позитивного мікроклімату, що сприятиме активному спілкуванню, взаємодії, співпраці учасників освітнього процесу.

У класній кімнаті початкової школи організовується переважна більшість видів діяльності молодших школярів. Відповідно, організовуючи простір класу, необхідно врахувати рухову активність дітей, зручність їх пересування під час активної участі учнів у різних видах навчально-пізнавальної та творчої діяльності, потребу кожної дитини в комфортному робочому місці, можливості зберігати особисті речі, презентувати результати індивідуальної і групової діяльності.

Згідно з Концепцією НУШ, простір класної кімнати сучасної початкової школи має містити значну кількість обладнання, засобів унаочнення, приладдя, інструментарію, завдяки яким реалізуються завдання навчання, виховання, розвитку, соціалізації здобувачів молодшого шкільного віку (Міністерство освіти і науки України, 2018). У роботах З. Удич звертається увага на те, що всі об'єкти класної кімнати умовно можна поділити на дві групи: ті, які безпосередньо використовуються в освітньому процесі (шкільні меблі, засоби навчання, прилади тощо), та ті, які певним чином впливають на організацію освітнього процесу (архітектура, екстер'єр закладу освіти, інтер'єр шкільних приміщень). Вимоги до облаштування простору класної кімнати представлено в рекомендаціях щодо забезпечення архітектурної доступності та умов для інклюзивного навчання, пристосування навчальних приміщень. Зазначається, що «навчальні приміщення мають бути облаштовані з урахуванням потреб осіб, які належать до маломобільних груп населення (як учнів, так і вчителів)» (Нечепорчук, 2019, с. 64).

Важливим є забезпечення безперешкодного доступу до обладнання та меблів для всіх учасників освітнього процесу, зокрема й учнів з ООП. Якщо в класній кімнаті є декілька ідентичних приладів чи пристроїв, то 5% з них (але не менше одного) повинні бути розміщені таким чином, щоб ними могли скористатися учні з ООП (з обмеженими можливостями зору, з порушеннями опорно-рухового апарату тощо). Також слід пам'ятати, що окремі категорії учнів з ООП мають обмежену досяжну висоту розміщення обладнання, інструментарію, тому, якщо в класі є дитина, яка пересувається на колісному кріслі, необхідно розмішувати приладдя на висоті, не вище ніж 1,2 м і не нижче ніж 0,4 м від підлоги при фронтальному підході (Нечепорчук, 2019, с. 69).

Висота робочого місця (столу) дитини, яка пересувається на колісному кріслі, повинна відповідати висоті крісла, щоб забезпечувати комфортне і правильне положення постави дитини під час читання та письма. Доцільним є використання шкільних меблів (стільців, столів), які регулюються за висотою за допомогою спеціального механізму. Потребує особливого підходу облаштування простору класної кімнати, в якій разом з учнями нормативного розвитку навчатимуться діти з порушеннями слуху і зору. Зокрема, таким дітям допомагають почуватися більш упевнено на уроках та перервах додаткові звукові та зорові сигнали (наприклад, субтитри під час використання відеоінформації; контрастний колір дверей, стін, підлоги; маркування проходів між рядами робочих столів; звукове (дзвіночок) чи зорове (сигнальна

лампочка) сповіщення про закінчення певного виду діяльності тощо). З метою донесення інформації чи для забезпечення сприймання здобувачами навчального матеріалу варто передбачити під час оснащення класної кімнати виготовлення і використання доступних та зрозумілих інструкцій, алгоритмів дій, різних видів піктограм, таблиць і схем великим шрифтом та інше.

Аналіз літератури з проблеми дослідження свідчить, що специфіка облаштування класної кімнати початкової школи залежить від складу та кількості учнів у класі, від характеру порушень та необхідного рівня підтримки дітей з ООП. Однак працях багатьох дослідників підтверджується думка про необхідність реалізації принципів універсального дизайну, який забезпечує безперешкодний доступ для переважної більшості людей, зокрема із обмеженими можливостями зору, слуху, сприйняття, руху, з психоемоційними та інтелектуальними особливостями (Р. Вайнола, А. Колупаєва, О. Таранченко та інші). А. Колупаєва так трактує означене поняття: «універсальний дизайн у сфері освіти – дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм та послуг, що забезпечує їх максимальну придатність для використання всіма особами без необхідної адаптації чи спеціального дизайну» (Колупаєва, 2015, с. 72). Р. Вайнола зазначає, що «універсальний дизайн звертається до проблем доступності і пропонує перетворити всі елементи середовища на доступні. Це може бути досягнуто через детальне планування на всіх етапах проектування... Створення середовища, універсального для всіх, – це створення безпечного, зручного, комфортного середовища для всіх осіб без винятку» (Вайнола, 2018, с. 105).

Аналіз практичного досвіду багатьох країн Європейського Союзу дає можливість узагальнити основні характеристики освітнього простору як доступного, безбар'єрного, організованого за принципами універсального дизайну. У такому просторі забезпечується: рівноправна доступність до застосування засобів і приміщень усіма категоріями користувачів (у класній кімнаті початкової школи – усіма учасниками освітнього процесу), щоб не виникало необхідності в додаткових пристосуваннях, які будуть ставити окремих осіб у некомфортне становище; можливість легко користуватися одним і тим же пристроєм усіма здобувачами; сприйняття інформації та сигналів, зокрема людьми з проблемами слуху і зору чи людьми зі зниженим рівнем уваги, інтелектуальною недостатністю; терпимість до помилок і недоліків, якщо вони не несуть загрози для життя і здоров'я учасників освітнього процесу, та не матимуть негативних наслідків; достатність розмірів і простору, включаючи місце для допоміжних засобів, якими користуються учні з особливими потребами, а також враховуючи зони досяжності та різноманітні маніпуляції, необхідні для дітей з ООП тощо (Вайнола, 2018, с. 106).

Завдяки універсальному дизайну організовується безбар'єрне середовище, простір класної кімнати, в якому створюються умови для ефективного навчання, спілкування, користування засобами, приладами та інструментарієм, активності всіх учасників освітнього процесу, зокрема й учнів з ООП.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, нині облаштування безбар'єрного простору класної кімнати початкової школи є однією з

найважливіших умов реалізації принципів інклюзивного навчання, що передбачає забезпечення рівних можливостей та вільного доступу до освіти всім здобувачам, зокрема і дітям з ООП. Організація безбар'єрного освітнього середовища базується на нормативних документах (зокрема, на Національній стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року), вимагає координації дій та об'єднання зусиль фахівців на національному, регіональному, локальному рівнях, в межах закладу освіти, класу.

У процесі облаштування безбар'єрного простору класної кімнати сучасної початкової школи необхідно враховувати особливості здобувачів освіти в інклюзивному класі, відповідність санітарно-гігієнічним вимогам і вимогам безпеки життєдіяльності та охорони праці, а також дотримуватися вимог універсального дизайну, що забезпечує рівні можливості пересування, активне виконання різних видів навчальної діяльності всіма учасниками освітнього процесу, участь у процесах спілкування, взаємодії, співтворчості.

Проблема облаштування безбар'єрного простору класної кімнати сучасного закладу освіти є актуальною і потребує подальших досліджень, зокрема детальний аналіз видів і складових безбар'єрності та особливостей їх облаштування в умовах закладу загальної середньої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Зеленський, В. (2020). *Указ Президента України №533/2020 «Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні» від 03.12.2020 р.*, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533/2020#Text> (дата звернення 02.05.2023).

Кабінет Міністрів України, (2021). *Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р.*, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text> (дата звернення 02.05.2023).

Нечепорчук, А. (2019). *Новий освітній простір. Безбар'єрність: інформаційний посібник* / заг. ред. А. Седоченко. URL: www.dfrt.minregion.gov.ua (дата звернення 24.04.2023).

Главацька, О., Горішна, Н., Слосанська, Г. та ін. (2022). *Інклюзія в дії: стратегії впровадження в Україні та світі*: колективна монографія. Тернопіль: Осадца Ю.В. 326с.

Вайнола, Р. (2018). Безбар'єрне середовище закладу освіти як умова інтеграції дітей з інвалідністю. *Післядипломна освіта в Україні*, червень. СС. 104–106.

Удич,З. (2018). Предметно-просторове середовище інклюзивного загальноосвітнього закладу. *Особлива дитина: навчання і виховання*, №1 (85). СС.85–96.

Міністерство освіти і науки України, (2018). *Методичні рекомендації щодо організації освітнього простору Нової української школи*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo>

organizaciyi-osvitnogo-prostoru-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli (дата звернення 01.05.2023).

Міністерство освіти і науки України, (2018). *Типовий перелік засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів початкової школи*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0258-20#text> (дата звернення 01.05.2023).

Колупаєва, А. (2015). *Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: навчально-методичний посібник*. Київ: АТОПОЛ, 274 с.

REFERENCES

Zelenskiy, V. (2020). *Ukaz Prezidenta Ukrainy №533/2020 “Pro zabezpechennia stvorennia bezbariernoho prostoru v Ukraini”* [Decree of the President of Ukraine No. 533/2020 “On Ensuring the Creation of a Barrier-free Space in Ukraine” dated December 3, 2020] vid 03.12.2020 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533/2020#Text> (data zvernennia 02.05.2023). [in Ukrainian]

Kabinet Ministriv Ukrainy, (2021). *Natsionalna stratehiia iz stvorennia bezbariernoho prostoru v Ukraini na period do 2030 roku*. Skhvaleno rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14 kvitnia 2021 r. No 366-r., [National Strategy for Creating a Barrier-free Space in Ukraine for the Period until 2030. Approved by the Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated April 14, 2021 No. 366]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text> (data zvernennia 02.05.2023). [in Ukrainian]

Necheporchuk, A. (2019). *Novyi osvitnii prostir. Bezbariernist: informatsiinyi posibnyk* [New Educational Space. Accessibility: an Information Guide-book] / zah. red. A. Sedochenko. URL: www.dfr.minregion.gov.ua (data zvernennia 24.04.2023). [in Ukrainian]

Hlavatska, O., Horishna, N., Slozanska, H. ta in. (2022). *Inklyuziia v dii: stratehii vprovadzhennia v Ukraini ta sviti: kolektyvna monohrafiia* [Inclusion in Action: Implementation Strategies in Ukraine and the World: Collective Monograph]. Ternopil: Osadtsa Yu.V. 326 s. [in Ukrainian]

Vainola, R. (2018). *Bezbarierne seredovyshe zakladu osvity yak umova intehtratsii ditei z invalidnistiu* [A Barrier-free Environment of an Educational Institution as a Condition for the Integration of Children with Disabilities]. *Pisliadyplomna osvita v Ukraini*, cherven. SS. 104–106. [in Ukrainian]

Udych, Z. (2018). *Predmetno-prostorove seredovyshe inklyuzyvnoho zahalnoosvitnoho zakladu* [The Subject-spatial Environment of an Inclusive General Educational Institution]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia, No1 (85)*. SS.85–96. [in Ukrainian]

Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, (2018). *Metodychni rekomendatsii shchodo orhanizatsii osvitnoho prostoru Novoi ukrainskoi shkoly* [Methodological Recommendations Regarding the Organization of the Educational Space of the New Ukrainian School]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodychnih-rekomendacij-shchodo-organizaciyi-osvitnogo-prostoru-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli> (data zvernennia 01.05.2023). [in Ukrainian]

Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, (2018). *Typovyi perelik zasobiv navchannia ta obladdnannia dlia navchalnykh kabinetiv pochatkovoï shkoly* [A Typical List of Teaching Aids and Equipment for Primary School Classrooms]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0258-20#text> (data zvernennia 01.05.2023). [in Ukrainian]

Kolupaieva, A. (2015). *Dity z osoblyvymy osvitynymi potrebamy ta orhanizatsiia yikh navchannia* [Children with Special Educational Needs and the Organization of Their Education]: navchalno-metodychnyi posibnyk. Kyiv: ATOPOL, 274 s. [in Ukrainian]

ARRANGEMENT OF A BARRIER-FREE CLASSROOM OF A PRIMARY SCHOOL IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF INCLUSIVE LEARNING

Olena Borovets

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Pedagogy of Primary,
Inclusive and Higher Education,
Rivne State University for the Humanities,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0000-0002-0722-3317
e-mail: olena_borovets@ukr.net

Abstract. The article deals with the problem of arrangement a barrier-free classroom space of a primary school in Ukraine in the conditions of inclusive education. The author proves that nowadays in Ukraine, an important condition for the organization of inclusive education is the planning and arrangement of a barrier-free space of a general secondary education institution in general and a classroom in particular, where all students will have no obstacles to mastering knowledge, skills, competences, where individual needs will be taken into account capabilities and characteristics of each student. Attention is focused on the fact that barriers in the educational space can be physical, social, and psychological. The following types of barrier-free accessibility are defined: physical, informational, digital, social and civil, economic, educational. Educational accessibility implies equal opportunities and free access of citizens to educational services throughout life.

The author characterized a number of aspects of barrier-free accessibility that should be paid attention to when designing and equipping a classroom of a modern primary school, taking into account the principles of universal design and the requirements of the Concept of New Ukrainian School, in particular, unhindered access to equipment and furniture for all participants in the educational process, taking into account sanitary and hygienic norms and rules, sufficient size and space, etc.

It was concluded that the arrangement of a barrier-free space in the classroom of primary school is one of the most important conditions for the implementation of the principles of inclusive education, which involves ensuring equal opportunities and free access to education for all students, including children with disabilities. The

organization of a barrier-free educational environment is based on normative documents, requires the coordination of actions and the unification of efforts of specialists at the national, regional, and local levels, within the boundaries of an educational institution, and a class.

Keywords: educational space, classroom space, primary school of Ukraine, barrier-free, universal design, children with special educational needs, inclusive learning.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2023 р.

Наукове видання

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ
Збірник наукових праць

Випуск 17

Упорядники:

**проф. Петренко О. Б., доц. Ціпан Т. С.,
доц. Баліка Л. М., Бабяр А. А.**

**Науково-бібліографічне редагування:
наукова бібліотека РДГУ**

Підписано до друку 25.05.2023 р.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 18,1. Замовлення №365/3. Наклад 300

I – 66   **Інноватика у вихованні:** зб. наук. пр. Вип. 17. / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт.ун-т; упоряд.:О. Б. Петренко; ред. кол.: О. Б. Петренко, Н. Б. Грицай, Т. С. Ціпан та ін. Рівне: РДГУ, 2023. 383 с.

УДК 37: 005.591.6
ББК 74.200

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2023

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
VPM-ПОЛІГРАФ
вул. Київська, 36, м. Рівне, 33027;
тел.: 0800 - 33 - 51 - 57